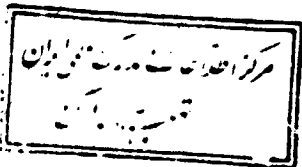

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱۷۹۶

بسم الله الرحمن الرحيم

حقوق و مسئولیت صاحب کالا و متصدی
حمل و نقل بین المللی جاده‌ای

بوسیله

سیروس شهریاری

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از
فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

حقوق خصوصی

از

دانشگاه شیراز

شیراز، ایران

۷۳۱۰

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه : عالی

امضاء اعضاء کمیته پایان نامه

دکتر پرویز عامری ، استادیار دانشکده حقوق (رئیس کمیته) ۷۳۱۰

دکتر محمد امامی ، استادیار دانشکده حقوق ۷۳۱۰

دکتر نادر مردانی ، استادیار دانشکده حقوق ۷۳۱۰

تقدیم به :

روح بلند برادر شهید

و

پدر و مادر دلسوخته ام.

سپاسگزاری

سپاس بیکران خداوند منان که در تمامی مراحل زندگی، لطف خویش را از من دریغ نفرموده و وسعت طریق دانش را بر من ضیق نکرده است. همچنین از کلیه اساتید و معلمان گرامی، دوستان و خانواده عزیزم که همیشه و همه جا چراغ صداقت و هدایتشان فرا رویم بوده و با تمسک به آن توانسته‌ام تنها هدف و سرمایه زندگی‌ام را تعقیب کنم، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم. خصوصاً از جناب آقای دکتر عامری، دکتر مردانی و دکتر امامی که در طول دوره کارشناسی ارشد و در انتخاب، تهیه و اتمام این پایان نامه کمال همکاری، مساعدت و لطف نسبت به بنده داشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم. به این امید که خداوند مرا لایق آن نماید که دینم را نسبت به این عزیزان و همه کسانی که چنین مدیونشان هستم، ادا کنم.

چکیده

حقوق و مسئولیت صاحب کالا و متصدی حمل و نقل بین‌المللی جاده‌ای

توسط

سیروس شهریاری

حمل و نقل بین‌المللی دارای مراحل و ارکانی است که لزوم رعایت آنها و دانستن قوانین و قواعد هر کدام، واجب و ضروریست. یکی از مهمترین و مشکل‌ترین مراحل این امر، آشنایی با قواعد، قوانین و عرف حاکم بر روشهای گوناگون حمل و نقل است. متصدیان و صاحبان کالا در اغلب موارد به دلیل عدم تسلط و عدم آشنایی با این امر دچار خسارتهای هنگفتی می‌شوند. هر یک از طرفین قرارداد حمل و نقل اعم از متصدی و صاحب کالا یا بازرگان در صورتی موفق به اتمام عملیات حمل و نقل خواهند شد که بتوانند دقیقاً بر حقوق و وظایف و مسئولیتهای خویش واقف و آگاه باشند و از این طریق و با پشتوانه اطلاعات خویش در صحنه بین‌المللی، مشغول به فعالیت شوند. عدم آشنایی با حقوق، تکالیف و مسئولیت طرفین قرارداد حمل و نقل در حقوق ایران امریست که باعث شده غالب خسارتهای ایجاد شده، تنها ناشی از همین عامل باشد، به طوریکه اگر یکی از طرفین در یک مورد جزیی می‌توانست دقیقاً به وظیفه از پیش تعیین شده خویش عمل کند، دچار خسارت و ضرر نمی‌شد.

آنچه در این پایان‌نامه برآن سعی شده، تبیین، احصاء و روشن نمودن حقوق،

است، بطوریکه انتظار می‌رود خواننده با خواندن آن بتواند از ابتدا تا انتهای یک عملیات حمل و نقل را - در انواع و اقسام مولهای آن- با وقوف و آشنایی با مسائل حقوقی خاص در هر مرحله، در ذهن خویش تصور نموده و یا در مرحله عمل برای جلوگیری از وقوع خسارت، آن را بکار بندد. مسائلی از جمله اطلاعات و مسائل کلی در زمینه حمل و نقل، قوانین و قواعد حاکم بر روشهای متفاوت حمل و نقل، اسناد و بارنامه‌های موجود در زمینه حمل و نقل، قرارداد حمل و نقل و مسائل حائز اهمیت در آن، احصاء موارد وظایف و حقوق طرفین حمل و نقل با توجه به نوع بارنامه و با توجه به قوانین حاکم بر شیوه‌های حمل و نقل و نیز تبیین حدود و ثغور مسؤلیت در قرارداد حمل و نقل و با توجه به نوع بارنامه صادره، از جمله مسائلی است که در این پایان نامه به آنها پرداخته شده است.

مهمترین نتیجه حاصله از این تحقیق، برآوردن تنها هدفی است که باعث نوشتن آن شده است، یعنی تهیه راهنما و منبعی ارشادی که طرفین قرارداد حمل و نقل بتوانند با مطالعه و رجوع به آن جهت امضای قرارداد حمل و یا صدور بارنامه و قبول تکالیف و مسؤلیتهای ناشی از آنها و با آگاهی کامل، ذیل اسناد مرتبط با حمل و نقل را امضاء کنند و کالای خود را نهایتاً با صحت و سلامت به مقصد برسانند. این امر به خصوص به دلیل فقدان چنین منبعی در ایران ضروری و واجب می‌نمود.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل اول: مقدمه
۱-۱-۱.....	۱-۱- معرفي و اهميت موضوع
۱.....	الف) معرفي موضوع
۲.....	ب) اهميت موضوع
۲-۱.....	۲-۱- مسأله تحقيق
۳-۱.....	۳-۱- پيشينه تحقيق
۴-۱.....	۴-۱- روش تحقيق
۵-۱.....	۵-۱- اشاره اجمالي به نتايج تحقيق
۹.....	فصل دوم: كلييات
۹-۱-۲.....	۱-۲- تعاريف واصطلاحات
۹-۱-۱-۲.....	۱-۱-۲- حمل و نقل بين المللي کالا و متصدى بين المللي
۹.....	الف) حمل و نقل بين المللي
۱۰.....	ب) متصدى حمل و نقل بين المللي
۱۲.....	۱) حمل كننده (carrier)
۱۵.....	۲) بارفراير Forwarder
۲۰-۱-۲.....	۲-۱-۲- قرارداد حمل و نقل و ماهيت حقوقى آن
۲۴-۱-۲.....	۳-۱-۲- اصطلاحات مورد نياز
۲۴.....	الف) حمل مركب MULTIMODAL TRANSPORT

عنوان

صفحه

ب) ترانزیت خارجی (عبور کالاهای خارجی از قلمرو کشور) ..	۳۹
ج) ترخیصه	۴۰
د) مشتری	۴۰
هـ) قانون حاکم (MANDATORY LAW)	۴۰
و) حق برداشت ویژه (SDR) Special Drawing Right ..	۴۲
۲-۲-۲- مقررات بین‌المللی حمل جاده‌ای کالا	۴۴
۱-۲-۲- کنوانسیون قرارداد حمل بین‌المللی کالا از طریق جاده (CMR) ..	۴۵
۲-۲-۲- کنوانسیون گمرکی حمل و نقل بین‌المللی کالا (TIR)	۵۳
۳-۲-۲- مقررات فدراسیون بین‌المللی انجمن نمایندگی‌های عاملین حمل و نقل (FIATA)	۵۸
۴-۲-۲- مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP)	۶۰
۵-۲-۲- مقررات یکنواخت سند حمل مرکب	۶۳
۶-۲-۲- مقررات UNCTAD/ICC برای اسناد حمل مرکب	۶۴
۷-۲-۲- مقررات اینکوترمز (INCOTERMS)	۶۷
۳-۲- اسناد حمل بین‌المللی جاده‌ای	۷۰
۱-۳-۲- بارنامه	۷۱
الف) تاویخچه بارنامه	۷۱
ب) تعریف و ویژگیهای بارنامه	۷۳
ج) مندرجات بارنامه	۸۴
د) جنبه‌های حقوقی بارنامه	۸۵
هـ) انواع بارنامه	۸۸
۱) راهنما کامیون (CMR)	۹۰

عنوان

صفحه

- ۲) بارنامه سراسری ۹۵
- ۲) بارنامه حمل مرکب ۹۶
- ۲-۲-۲- دیگر اسناد حمل بین‌المللی جاده‌ای ۱۰۲
- الف) دفترچه (کارنه) تیر (ARNET) TIR ۱۰۲
- ب) اسناد حمل فیاتا (FIATA) ۱۰۵
- ۱) گواهی رسید فیاتا (به رنگ سبز) (FCR) ۱۰۵
- ۲) گواهی حمل فیاتا (به رنگ زرد) (FCT) ۱۰۶
- ۳) رسید انبار فیاتا (به رنگ قهوه‌ای) (FWR) ۱۰۷
- ۴) اظهار نامه فرستندگان برای حمل کالای خطرناک ۱۰۷
- (به رنگ سفید) (SDT) ۱۰۷
- ۵) دستورات حمل فیاتا (FFI) ۱۰۸
- فصل سوم: وظایف و حقوق بارفرابر، حمل کننده و صاحبان کالا... ۱۰۹**
- ۳-۱- تکالیف و حقوق متقابل بارفرابر و صاحب کالا ۱۰۹
- ۳-۱-۱- خدمات بارفرابران از ابتدا تا کنون ۱۱۰
- الف) خدمات بارفرابران به صاحبان کالا ۱۱۱
- ب) خدمات بارفرابران به حمل کننده ۱۱۶
- ج) خدمات به گمرک ۱۱۷
- ۳-۱-۲- وظایف و حقوق بارفرابران در ایران (صادرکنندگان)
- بارنامه (FBL) ۱۱۹
- الف) وظایف بارفرابر ۱۲۰
- ب) حقوق بارفرابر ۱۲۴

عنوان

صفحه

۲-۳- وظایف و حقوق حمل کننده و صاحب کالا ۱۳۰

الف (وظایف حمل کننده ۱۳۲

(۱) وظایف عمومی ۱۳۲

(۲) وظایف حمل کننده در مقابل صاحب کالا (باتوجه به

کنواسیون CMR ۱۳۵

(۳) وظایف حمل کننده در امور گمرکی با توجه به

کنواسیون TIR ۱۴۱

ب (حقوق حمل کننده در مقابل صاحب کالا ۱۵۰

۲-۲-۳- وظایف و حقوق فرستنده و گیرنده کالا در مقابل حمل کننده .. ۱۵۵

الف) وظایف و حقوق فرستنده در برابر حمل کننده ۱۵۵

(۱) وظایف فرستنده در برابر حمل کننده ۱۵۶

(۲) حقوق فرستنده در برابر حمل کننده ۱۵۷

ب (وظایف و حقوق گیرنده در مقابل حمل کننده ۱۶۰

(۱) وظایف گیرنده ۱۶۰

(۲) حقوق گیرنده ۱۶۲

فصل چهارم : مسئولیت متصدی حمل و نقل ۱۶۳

۱-۴- تئوریهای عمومی حمل و نقل ۱۶۳

۴-۱-۱- اصل آزادی قراردادی ۱۶۵

۴-۱-۲- تعهد ایمنی در قراردادهای حمل و نقل ۱۶۵

۴-۱-۳- مسئولیت متصدی نسبت به فعل کارگران و خدمه ۱۶۷

۴-۱-۴- تحدید مسئولیت متصدی حمل و نقل ۱۶۸

۴-۱-۵- شرط کاهش مسئولیت متصدی حمل و نقل ۱۷۰

عنوان

صفحه

۱۷۲	۴-۱-۶- شرط عدم مسئولیت متصدی حمل و نقل
۱۷۵	۴-۲- موارد مسئولیت و عدم مسئولیت متصدی حمل و نقل
۱۷۶	۴-۲-۱- مسئولیت بار فرابران
۱۸۹	۴-۲-۲- مسئولیت حمل کننده
۱۹۰	الف) موارد مسئولیت حمل کننده
۱۹۹	ب) موارد عدم مسئولیت حمل کننده
۲۰۰	۱) تقصیر ارسال کننده
۲۰۲	۲) تقصیر مرسل الیه
۲۰۲	۳) عیب ذاتی کالا و کالاهای فاسد شدنی
	۴) اوضاع و احوال غیر قابل اجتناب که حمل کننده قادر به
۲۱۳	جلوگیری از آن نیست (قوه قاهره)
۲۱۷	۴-۲-۳- مسئولیت فرستنده
۲۱۹	۴-۳- نتیجه گیری
۲۲۶	فهرست منابع
۲۳۳	چکیده و معحه عنوان انگلیسی

فصل اول

مقدمه

۱-۱ معرفی و اهمیت موضوع :

الف) معرفی موضوع

دنیای حمل و نقل خصوصاً جنبه بین‌المللی آن همیشه همراه و همزاد با مشکلات خاصی بوده که بعضاً ناآشنایی به آنها باعث بروز خسارت هنگفت و از بین رفتن سرمایه‌های کلان شده است این امر خصوصاً در ایران در سطح متصدیان حمل و نقل و رانندگان کاملاً مشهود و محسوس است. بطوریکه، اغلب مشکلات حقوقی واداری که در این زمینه پیش می‌آید ناشی از عدم تسلط و مهارت به قوانین و مقررات و مسایل مربوط به مدلهای حمل و نقل در سطح بین‌المللی آن است. بنابراین ذهن نگارنده همیشه متوجه این امر بوده که آیا می‌توان دست به اقدامی زد که لااقل مجموعه‌ای هرچند بصورت مختصر و مجمل در زمینه حمل و نقل بین‌المللی تهیه نمود که با مراجعه به آن بتوان به مشکلات و مسایل خاصی که در این زمینه بوجود می‌آید، جواب داد و یا به حقوق و وظایف و مسؤلیتهای ناشی از حمل و نقل بین‌المللی آشنا و واقف شد یا خیر؟ با توجه به این امر، اقدام صورت گرفته که در قالب یک پایان نامه دانشجویی نمایان شده است، حاوی مطالبی است که از ابتدایی‌ترین مسایل، وظایف و حقوق متصدیان و صاحبان کالا در حمل و نقل بین‌المللی و مسؤلیت آنها بحث می‌کند. و متولیان، طرفین قرارداد حمل و نقل را به آگاهی در این زمینه‌ها دعوت می‌کند. مسایلی از جمله روشن نمودن مفاهیم و مصادیق تعاریف و اصطلاحات حمل و نقل خصوصاً واژگان بیگانه و خارجی در صنعت حمل و نقل و قراردادهای آن، جایگاه مؤسسات و شرکتهای حمل‌کننده (کریری) و

کنوانسیونها و مقررات، قوانین و دستورالعملهای موجود در زمینه حمل بین‌المللی جاده‌ای، اسناد مرتبط با حمل جاده‌ای بین‌المللی، بحث حقوق، وظایف و مسؤلیتهای متصدی و صاحبان کالا در زمرهٔ مباحثی هستند که در این پایان‌نامه تلاش شده است که مجموعه اطلاعات مربوط به آنها تا حد ممکن جمع‌آوری شده و در صورت نیاز راهکارهای مناسب نیز ارائه گردد.

ب: اهمیت موضوع

اهمیت حمل و نقل و نقش به‌سزای آن در اقتصاد جهان کنونی بر کسی پوشیده نیست. یکی از مبتلا به‌ترین و متداولترین موضوعاتی که در روابط داخلی و خارجی و معاملات و روابط تجاری مورد توجه محافل تجاری است، مسایل و مشکلات مربوط به حمل و نقل است. چرا که وقفه در روند حرکتی حمل و نقل می‌تواند باعث بروز خسارتهای جبران‌ناپذیری به جامعه اقتصادی و سرمایه‌های شخصی گردد. روشن شدن ابعاد حقوقی این امر مهم نیز خود جایگاهی مساوی با نفس موضوع دارد. بنابراین با توجه به اهمیت حمل و نقل بین‌المللی و نیز وجود قوانین و قواعد متعدد و جالب توجه، کنوانسیونهای ویژه، مسایل متنوع، پیچیده و پراکنده و متأسفانه عدم بذل توجه حقوقی کافی به رفع ابهام و اجمال در این زمینه، علیرغم اهمیت کاربردی آن ایجاب می‌نماید که کاری در این زمینه صورت گیرد که تحقیق حاضر نیز بیشتر ناظر به همین امر مهم است.

۱-۲ مسأله تحقیق :

همانطوری که گفته شد مبادرت به حمل و نقل برای متصدیان و رانندگان و صاحبان کالا همیشه با پرسشها، مشکلات و مسایل خاصی همراه است. در این تحقیق نیز نظر بر این بوده که تا حد ممکن راهکارهای مناسب و مسایلی که از بدو شروع تا خاتمه حمل کالا ممکن است برای یک متصدی و یا صاحب کالا، پیش آید. جمع‌آوری و تا حد ممکن پاسخ مناسب و مجموعه اطلاعات مورد نیاز ارائه گردد. از جمله مباحث قابل طرح در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

تعریف اصطلاحات و شناسایی قواعد و قوانین خاص موجود در مورد حمل و نقل بین‌المللی، مجموعه قوانین، کنوانسیونها و دستورالعملهایی که ممکن است در یک مسیر حمل با وسیله نقلیه مخصوص آن حاکم باشد، مجموعه اسناد حمل و نقل مانند انواع بارنامه و یا راهنما و چگونگی صدور آنها و آشنایی با آنها، مجموعه خدمات و وظایف و حقوقی که طرفین قرارداد حمل و نقل در برابر یکدیگر دارند. موارد تا حد ممکن سعی شده است که در پایان نامه مورد بررسی و جمع‌آوری قرار گیرد و به اطلاعات مورد نیاز آنها پرداخته شود. اما آنچه قابل ذکر است اینکه، موضوع مورد بحث در این پایان‌نامه بیشتر ناظر بر این بوده که اطلاعات مورد نیاز و مهم شروع تا خاتمه یک عملیات حمل و نقل گردآوری و جمع‌بندی شود بدون اینکه اصل موضع در پی این باشد که فرضیه و یا تئوری خاصی ایراد و در جستجوی پاسخ آن باشیم. چرا که آنچه در این زمینه احساس نیاز شد، همین مجموعه وظایف، حقوق و مسؤلیتهایی است که برای طرفین قرارداد حمل و نقل وجود دارد و جمع‌آوری این مجموعه می‌تواند کاری مهم و در نوع خود جالب توجه باشد. این مسایل برای متصدیان و صاحبان کالا کاملاً جنبه عملی داشته و در قراردادهای خویش با آنها سروکار دارند. اگر چه در این پایان‌نامه مباحث تئوریک نیز فراوان به چشم می‌خورد و یا مباحثی که در جهت اثبات ماهیت حقوقی آنها تلاش صورت گرفته است اما رعایت نکات عملی و کاربردی بیشتر مورد توجه بوده است.

۳-۱ پیشینه تحقیق :

کار صورت گرفته لاقلاً در کشور ما به طور یقین بدین نحو و مضمون و با چنین انسجامی اصلاً صورت نگرفته است. چرا که با تحقیق و تفحص گسترده‌ای که در این زمینه صورت گرفته است جای خالی منابع و اطلاعات مورد نیاز کاملاً احساس می‌شد و برای جمع آوری این مطالب با وجود مشکل کمبود منابع مستقیم و مربوط، مراجعات و مسافرت‌های گوناگون صورت گرفته تا به حداقل منابع مورد استفاده دسترسی پیدا شود. حداکثر کاری که در مورد مسایل مورد طرح در این پایان‌نامه قبلاً کار شده است می‌توان به وجود مقالات گوناگون در این زمینه اشاره کرد که آنهم در مجلات اختصاصی مربوط به حمل و نقل و بطور پراکنده در شماره‌های متعددی از این مجلات یا قسمتی از کتابهای مخصوص به چاپ رسیده که استفاده از آن اگر چه ممکن است برای یک محقق و پژوهشگر ممکن باشد ولی برای استفاده ممکن الحصول و سهل دست‌اندرکاران و متصدیان حمل و نقل و صاحبان کالا، میسر و ممکن نمی‌باشد.

نویسندگان حقوقی ما نیز در کتب حقوقی خود، هیچ وقت بحث اساسی و کاملی در این زمینه اریه نداده و اگر وارد موضوع شده باشند نیز فقط در زمینه مسؤلیت متصدی حمل و نقل آنهم مطابق با قانون تجارت ایران، بصورت حمل و نقل داخلی به بحث پرداخته‌اند، بدون آنکه به حقوق و وظایف متصدیان حمل و نقل و صاحبان کالا و مسؤلیت آنها با توجه به قواعد کنوانسیونهای مربوطه بدین تشریح و تفکیک اشاره داشته باشند.

در حد پایان نامه دانشجویی نیز کاری جدی و بدین مضمون اصلاً در سطح دانشگاهی کشور صورت نگرفته است. چرا که نگارنده با مراجعات متعدد به مراکز اسناد و مراکز تحقیقاتی و کتابخانه‌هایی چون دانشگاه شیراز، تهران، شهید بهشتی، تربیت مدرس، به چنین موضوعی برنخورده و تنها تعداد دو یا سه کار پایان‌نامه در این زمینه صورت گرفته که آن نیز ناظر است به مسؤلیت متصدی حمل و نقل در حقوق داخلی